כד הקמח — יצר הרע

אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח כי מרפא יניח חטאים גדולים (קהלת י). יזהיר בכתוב הזה על האדם שלא ימשך אחר יצר הרע וגם אם יפתנו וישיאנו בהבליו שלא ישמע ממנו ולא יאבה לו וכי יחנן קולו אל תאמן בו, וקרא אותו מושל כי כן קראו מלך הוא שאמר (שם ד) טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל, והטעם בזה כי הוא המולך בארץ ומושל בכל בעלי חיים שבשפלים והוא כח ניתן באדם ממעי אמו ועליו נאמר (בראשית ד) לפתח חטאת רובץ, והוא דבר קהלת (ד) כי מבית הסורים יצא למלוך תרגום ויבאש וסרי, וזהו שדרשו רז"ל (תהלים פא) לא יהיה בך אל זר (שבת קה:) איזהו אל זר שיש בגוף האדם הוי אומר זה יצר הרע. וידוע כי הנזקים הבאים מיצר הרע דומין לנזק הצרעת והאש שהוא מתחיל בדבר מועט ומתפשט הרבה וכן היצר מתוך שישמע לו אדם בעבירה קלה יבוא מן הקלה לחמורה ומן החמורה ליותר חמורה עד שיביאנו שיעבוד ע"ז. וכן דרשו רז"ל (שם) כך דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו לך עבוד ע"ז והולך ועובד. ולכך יאמר הכתוב אם רוח המושל, אם רוח שהוא מושל תעלה עליך, או יקרא רוח ליצר הרע והכח שהוא נאצל משם יקראנו מושל והוא הכח העליון שהוא נפש הגלגל ששמו מאדים, וכבר ידעת מאמר החכמים (ב"ב פ"ק דף טז) הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות. וביאור הכתוב אם ירצה היצר להתגבר עליך ולהטריד אותך מעשות מה שראוי, מקומך אל תנח כלומר אל תתרשל מפני זה להכיר מקומך ושתעשה מה שראוי לך להרפא, כי הענין הזה יהיה לך רפואה גדולה להניח חטאים גדולים. או יהיה מקומך אל תנח נאמר על הקב"ה, כי מפני שהאדם עלול אצל החטא ולפעמים טבעו מתגאה ועובד את יצרו ומניח את יוצרו לכך יאמר הכתוב אם רוח המושל תעלה עליך, אם ירצה להתגבר עליך יצר הרע שהוא רוח הנאצל מן המושל שהוא נפש הגלגל, מקומך אל תנח אל תניח עבודת הקב"ה שהוא מקומו של עולם אבל צריך שתתחזק בעבודת השי"ת ושתתרפה בעבודת היצר כי מרפה יניח חטאים גדולים: יצטרך האדם ליזהר מיצר הרע הרבה וכל שכן באיסור הערוה שכן דרשו ז"ל בסנהדרין פרק כהן גדול (סנהדרין דף יט ב) כתיב פלטי וכתיב פלטיאל אמר ר' יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מעבירה שנעץ חרב בינו לבינה ואמר כל העוסק בזה ידקר בחרב והא כתיב (שמואל ב ג) וילך אתה אישה שנעשה לה כאישה הלוך ובכה אחריה על מצוה דאזל מיניה עד בחורים שנעשו כבחורים שלא טעמו טעם חטא, ושם עוד תקפו של יוסף ענותנותו של בועז תוקפו של בועז ענותנותו של פלטי בן ליש. תקפו של יוסף ענותנותו של בעז דכתיב (רות ג) ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה אשה שוכבת מרגלותיו אר"י אמר רב שנעשה בשרו כראשי לפתות. תקפו של בעז ענותנותו של פלטי בן ליש דאילו בעז חדא ליליא ופלטי בן ליש כמה. אמר ר' יוחנן מאי דכתיב (משלי לא) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה. רבות בנות עשו חיל זה יוסף ובעז. ואת עלית על כלנה זה פלטי בן ליש:

דרשו ז"ל במסכת סוכה (דף נב) בפרק החליל שבעה שמות נקראו לו ליצר הרע ואלו הן רע טמא ערל שונא מכשול אבן צפוני. הקב"ה קראו רע שנאמר (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל שנאמר (דברים י) ומלתם את ערלת לבבכם. דוד קראו טמא שנא' (תהלים נא) לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא שנא' (משלי כה) אם רעב שונאך וגו' (שם) כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך, אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך, ישעיה קראו מכשול שנא' (ישעיה נז) הרימו מכשול מדרך עמי, יחזקאל קראו אבן (יחזקאל יא) והסירותי את לב האבן וגו', יואל קראו צפוני שנא' (יואל ב) ואת הצפוני ארחיק מעליכם, (סוכה דף נב) אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנא' (תהלים לז) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנא' (שם) ה' לא יעזבנו בידו וגו', תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ שנא' (ירמיה

כג) הלא כה דברי כאש נאם ה' וגו', (סוכה דף נב:) אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן יצה"ר בתחלה מסיתו ולבסוף מעיד בו שנאמר (משלי כט) מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון שכן באטב"ח דרבי חייא קורין לסהדא מנון, רב הונא רמי כתיב (הושע ד) כי רוח זנונים התעם וכתיב (שם ה) כי רוח זנונים בקרבם בתחלה התעם ולבסוף בקרבם, אמר רבי אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף כעבותות של עגלה שנא' (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא וגו' ע"כ. ובמקום אחר דרשו אמר רבי יצחק בתחלה הוא נעשה אכסנאי ולבסוף נעשה אורח ולבסוף נעשה בעל הבית הה"ד (שמואל ב יב) ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו וגו' הרי הוא בעל הבית. ובמדרש תהלים (תהלים קג) כי הוא ידע יצרנו אוי לה לעיסה שהנחתום מעיד עליה שהיא רעה: ולפי שהנחש היה כלי ליצר הרע להטעות את חוה לכך דרז"ל שאין לנחש רפואה לעתיד לבא, והוא שאמרו במדרש תהלים (שם א) והיה כעץ שתול זה אדם הראשון שנטלו הקב"ה ושתלו בגן עדן, אשר פריו יתן בעתו זה קין, ועלהו לא יבול זה הבל, וכל אשר יעשה יצליח זה שת, לא כן הרשעים זה נחש, על כן לא יקומו רשעים במשפט הכל מתרפאין לע"ל חוץ מהנחש: בזמן אנשי כנה"ג התפללו עליו שיבטל מן העולם, והוא שדרשו בסנהדרין פ' ד' מיתות (סנהדרין דף נ"ד) יתיבו תלת יומי בתעניתא נפיק כי גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים אמר להו נביא היינו יצה"ר דע"ז בהדיה דתפשוהו אשתמיט מיניה בניתא אזל קליה ארבע מאה פרסי אמרי היכי נעביד דילמא מרחמי מן שמיא עליה אמר להו נביא שדיוהו באברא וכסיוהו באברא כי היכי דשאיף קלא היינו דכתיב (זכריה ה) וישלך אותו אל תוך האיפה וישלך את העופרת אל פיה, אמרי הואיל ועת רצון הוא ניבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי אימסר בידייהו חשבוהו תלתא יומא ותלתא לילון איבעי ביעתא בת יומא לחולה בארץ ישראל ולא אישתכחא, אמרי היכי נעביד ניבעי לפלגא פלגא מרקיעא לא יהבי כחלינהו לעיניה אהני דלא מיגרי בקריבתא. הרי שהזכירו בכאן שאנשי כנסת הגדולה בטלוהו בכח תפלתם לענין ע"ז אבל לענין התאוה ויצרא דעבירה לא רצו לבטלו ולעקרו שאם כן נמצא כח התולדה בטל והעולם חרב, ואלמלא שיצר הרע הוא צורך גדול לעולם לענין התולדות וקיום המין היו מבטלים ועוקרים אותו לגמרי אבל רצו החכמים להעמידו כדי שיתקיים המין וכדי לקבל שכר, ומן הטעם הזה דרז"ל במסכת ע"ז (פ"ק דף יז) ר' חנינא ור' יהונתן הוו קא אזלי באורחא מטו להנהו תרי דרכי חד הוה פאצי לפיתחא דע"ז וחד הוה פאצי לפיתחא דזונות אמר להו חד לחבריה ניזיל אפיתחא דע"ז דנכיס יצרא, כלומר מן המעשה הזה שהתפללו עליו אנשי כנסת הגדולה ובטלוהו שלא ישלוט לענין ע"ז, א"ל אידך ניזיל אפיתחא דזונות ונכפייה ליצריה כי היכי דנקבל אגרא כלומר מוטב שנעבור דרך פתח הזונות מקום שלא נהרג יצר התאוה כדי שנקבל שכר כשנרדוף אותו:

כל מי שהוא זהיר בעבודת השי"ת בלב שלם יהיה כח בידו להשמר מיצה"ר שהוא כח המות ולא יהיה נמסר בידו כלל אלא כח המות יהיה נמסר בידו, שכן מצינו בחכמי התלמוד שהיה מלאך המות מתאכסן עמהם, והוא שדרשו ז"ל בכתובות (פ"ז דף ע"ז:) ר' יהושע בן לוי אושפזיכניה דמלאך המות הוה, ושם אומר בגמרא כי ר' יהושע נטל ממנו סכינו, והענין שנמסר כחו בידו עד שלא היה כח ביד מלאך המות להמית והוצרך הקב"ה לומר לו יהביה ניהליה דקא מצטריך ליה לברייתא, ולולא זה היה רבי יהושע מבטל כחו עולמית, ומפורש אמרו הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות. וכבר הובטחנו בו לעתיד לבא שהקב"ה יאבדנו מן העולם ושיתבלע המות הוא שאמר הנביא (יואל ב) ואת הצפוני ארחיק מעליכם וגו' ודרשו רז"ל ואת הצפוני זה יצה"ר שצפון בלבו של אדם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה למקום שאין בני אדם מצוין להתגרות שם פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו ועלה באשו ותעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל:

דרשו רז"ל בסנהדרין פ' נגמר הדין (דף עג ב) הזובח את יצרו ומתודה עליו כאלו כבדו להקב"ה בשני עולמות בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר (תהלים נ) זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישע אלהים: